

İsrail-Filistin Çatışması ve Adlandırma Sorunu: Felsefi Bir İnceleme

Emine CANLI
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
eminecanli07@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0012-6458

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.1602085

Geliş Tarihi: 15.12.2024

Revize Tarihi: 26.01.2025

Kabul Tarihi: 28.02.2025

Atıf Bilgisi

Canlı, E. (2025). İsrail-Filistin çatışması ve adlandırma sorunu: felsefi bir inceleme. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(Özel Sayı), 557-571.

ÖZ

7 Ekim 2023'te yeniden gündeme gelen İsrail-Filistin savaşı uluslararası hukuk, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi alanlarında yeni tartışmalar açığa çıkardığı kadar felsefede de etik ve politik açıdan yeni sorular gündeme gelmiştir. Politika ve hukuk alanında olduğu kadar felsefede de çatışmanın ve savaşın teorik arka planını oluşturan kavramsal yapıyı yeniden düşünmeye ihtiyaç duyulduğu açığa çıkmıştır. Bu çalışma, ilk olarak soruna ilgi duyan çağdaş filozofların Ekim 2023'ten bugüne uzanan süreç içerisinde yaptıkları açıklamaları inceleyecektir. İncelemede görüleceği üzere, filozofların açıklamalarında öne çıkan nokta Filistin sorununu Yahudi sorununun bir uzantısı olarak görmek teorik bir izah sunamamaktadır. Buna dayanarak çalışmanın amacı "Filistin sorunu" adlandırmasını literatüre "Yahudi sorunu" olarak geçen tarihsel olgudan ayırmaya çalışmak olacaktır. "Yahudi sorunu" adlandırması Bruno Bauer ve Karl Marx'tan Hannah Arendt ve Alain Badiou'ya kadar birçok filozof tarafından politik felsefenin bir bahsi kılınmıştır. Çalışmada öncelikle Bauer, Marx, Arendt ve Badiou gibi filozofların "Yahudi sorunu"na dair tespitlerine ve eleştirilerine değinilecek, ardından "Filistin sorunu" adlandırmasının bağlamı belirgin kılınacaktır. Bize göre Filistin sorununu Avrupa'da açığa çıkmış Yahudi sorununun bir uzantısı ya da Filistinlilerin bireysel mülksüzleştirilmesi olarak görmek Siyonizmin sadece Filistinlilerle ilgili bir tehdit olduğu yanılgısı oluşturmakta ve sorunun taraflarının sadece İsrail ve Filistin olduğu düşüncesini beslemektedir. Bu itibarla çalışmada Filistin mücadelesini salt askeri ve politik süreç olarak görmek yerine çağın politik tahayyülüne sunabileceği imkanlara dair bir izlek sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Filistin sorunu, Yahudi sorunu, siyonizm, politik Felsefe

A Philosophical Inquiry into Renaming the Jewish and Palestinian Question

ABSTRACT

On October 7, 2023, the Israeli-Palestinian conflict reemerged on the global agenda, sparking renewed debates in international law, international relations, and political science and raising new ethical and political questions in philosophy. This development has underscored the need to rethink the conceptual framework that underpins the theoretical background of war and conflict, not only in politics and law but also in philosophy. This study will first examine the statements made by contemporary philosophers who have engaged with the issue from October 2023 to the present. As will become evident in the analysis, a key point in these statements is the argument that framing the Palestinian question as an extension of the Jewish question fails to provide an adequate theoretical explanation. Building on this, the study aims to conceptually distinguish the 'Palestinian question' from the historical phenomenon referred to in the literature as the 'Jewish question.' The term 'Jewish question' has been a subject of political philosophy for many thinkers, ranging from Bruno Bauer and Karl Marx to Hannah Arendt and Alain Badiou. This study will first explore the analyses and critiques of philosophers such as Bauer, Marx, Arendt, and Badiou regarding the Jewish question, and then clarify the specific context of the Palestinian question. In our view, interpreting the Palestinian question as a mere extension of the Jewish question that emerged in Europe—or reducing it to the individual dispossession of Palestinians—creates the misconception that Zionism poses a threat only to Palestinians. This perspective also reinforces the idea that the conflict is exclusively between Israel and Palestine. In this regard, rather than viewing the Palestinian struggle solely as a military and political process, this study will outline a trajectory for the broader possibilities it presents to the political imagination of our time.

Keywords: Jewish question, Palestinian question, sionism, political philosophy

Giriş

İsrail ve Filistin arasında 7 Ekim 2023 tarihinden bu yana süren savaşın felsefi açıdan değerlendirilmesi açık mektup, imza kampanyaları ve karşı metinler çerçevesinde yürütüldü. İlk olarak 13 Ekim 2023'te Slavoj Žižek, "The Real Dividing Line in Israel-Palestine" metni kaleme aldı. Hamas'ın saldırısı ile Netanyahu hükümetinin politikalarını mukayese edip mevcut durumu tarihsel

arka planı ile sunan Zizek, İsrail'in radikal politikaları kadar Hamas'ın radikal eylemlerinin kınanması gerektiğini vurguladı ve barış için dışarıda bir düşmana ihtiyaç duyma döngüsünün kırılması gerektiğine işaret etti. Tüm İsraillilerin fanatik olmaması gibi tüm Filistinlilerin de anti-semitik olmadığının altını çizen Zizek, bu argümanına örnek olarak binin üstündeki Filistinli akademisyenin ve entelektüelin İsrail politikalarına karşı olmanın anti-semitizme sebebiyet vermemesi gerektiğine yönelik açık mektubuna referans verdi. Fakat Zizek, ilk açıklamasında İsrail'in politikalarından bahsederken neden Hamas'ın ya da Filistin hükümetinin politikalarından bahsedilemediğine değinmediği gibi Filistinliler hakkında üretilen herhangi bir politik söylemin neden radikal kabul edildiğini tartışmaya açmadı. Nitekim altı ay sonra, 23 Nisan 2024'te yazdığı metinde, Almanya'daki Filistin eylemleri ve Filistin temalı akademik ve kültürel etkinliklerin yasaklanmasıyla Filistin hakkında söylem üretmenin dahi anti-semitizm ile suçlamaya yettiğini dile getirdi. Ancak Zizek, farkındalığını ve çıkarımlarını yine Filistin söylemine değil anti-semitizme dahil etti ve Alman hükümetinin Filistin ile ilgili faaliyetlere baskısının artması durumunda halkın tepkisinin yeni bir anti-semitizm doğurma ihtimaline karşı endişesini dile getirdi.

Zizek'ten sonra Yahudi filozof Judith Butler 19 Ekim 2023'te "The Compass of Mourning" isimli bir metin kaleme aldı. Butler, metinde bölgedeki kayıplardan hangisinin yasının tutulmaya değer olduğu sorusunun, hangisinin yaşamına ne kadar değer verildiği sorusu ile bitişik olduğunu belirtti. Filistin ve İsrail tarafına yönelik söylemlerin tarafların fiillerini kınama ile sınırlandırılmasının sadece bir "kınama ahlakı" yarattığını ve politik, etik düşünmeye ket vurduğunun altını çizdi. İsrail'in bölgedeki askeri yönetiminin sömürgecilik ve aperteid olup olmadığına dair bir tartışmanın dahi yürütülemediği yerde, geçmiş, bugün ve geleceği anlamının mümkün olamayacağına dikkat çekti. Normatif bir düşünmenin ancak bu soruları sorabilmekle mümkün olacağını söyleyen Butler, bunun karşısında Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkından ve bölge halklarının özgür, eşit ve birarada yaşama umudundan bahsetmenin naiflikle niteleceğini belirtti. Butler'a göre bunu ummanın naif ve imkansız olarak görüldüğü yerde ihtiyaç duyulacak şey şairler, hayalperestler, evcilleşmemiş aptallar ve nasıl örgütleneceğini bilenlerdir (Butler, 2023).

Zizek ve Butler'ın metinlerinden sonra toplu imza kampanyaları ve açık mektuplar yayınlanmaya başladı. 1 Kasım 2023 tarihli "Philosophy for Palestine" metni bunlardan ilki oldu. Butler ile Étienne Balibar gibi isimlerin de olduğu Kuzey Amerika, Latin Amerika ve Avrupa'dan bir grup felsefecinin yayınladığı bu metne karşı Hannah Arendt Merkezi'nden Şeyla Benhabib karşı metin yazdı. Akabinde 13 Kasım 2023'te Jürgen Habermas ile Goethe Üniversitesi'nden Nicole Deitelhoff, Rainer Forst ve Klaus Günther'in imzasını taşıyan "Dayanışma İlkeleri: Bir Açıklama" adlı metin yayınlandı ve bu metne karşı da 22 Kasım 2023'te Nancy Fraser ve Peter Osborne gibi isimlerin kaleme aldığı "A Response to 'Principles of Solidarity. A Statement'" başlıklı açık mektup yayınlandı. Butler ve Balibar'ın da imzacısı olduğu "Philosophy for Palestine" metninin yazarları filozof olmaları nedeniyle ahlaki, entelektüel ya da başka herhangi benzersiz bir otorite iddiasında bulunmadıklarını belirttiler. Filozofların tarihsel olarak politika yapımcıların dışlayıcı uygulamalarıyla yüzleşmek ve acil müdahale gerektiren adaletsizliklerle doğrudan ilgilenmek konusunda takdire şayan adımlar attığını vurgulayarak meslektaşlarını halihazırdaki suç ortaklığının ve sessizliğin üstesinden gelmeleri için imza kampanyasına davet ettiler. Gazze'deki yıkıma dair rakamlarla veriler sunulan metinde, ikinci bir nakba tehlikesine dikkat çekildi ve ortaya çıkan "soykırım"a karşı sessiz kalmanın suç ortaklığı doğurabileceğine işaret edildi. Şiddetin 7 Ekim 2023 Hamas eylemleriyle başladığı kabulünü eleştiren metin, şiddetin ortadan kalkması için şiddeti ortaya çıkaran koşulların sona erdirilmesi gerektiğine vurgu yaptı. İsrail'in Filistin topraklarındaki varlığını "işgal" olarak tanımlayan metin, ikame edilen yapının ise artık uluslararası hukuktaki "aperteid sistemi" şeklinde adlandırıldığının altını çizdi. Metin, imzacıların vatandaşlık bağları ile bağlı bulundukları ülke yönetimlerinin İsrail'e desteklerini geri çekmeleri gerektiği çağrısıyla birlikte BDS (Boycott, Divestment, Sanctions) hareketinin bileşeni olan PACBI'nin (Palestinian Campaign for the Academic and Cultural Boycott of Israel) akademik boykot çağrısına (<https://bdsmovement.net/pacbi>) davetle bitirildi. Şeyha Benhabib ise bu çağrı metnine karşı yayınladığı açık mektupta İsrail-Filistin çatışmasına yerleşimci-sömürgeci kategorizasyonu ile yaklaşılmasını reddetti ve 7 Ekim 2023 "zulmünün" meşru direniş eylemi olarak görülüp Filistin direnişinin tarihsel sürekliliğiyle gerekçelendirilmesine karşı çıktı. Bir yandan Siyonizmin milliyetçilik, mevcut İsrail yönetiminin ise faşist olduğunu savunan Benhabib diğer yandan 7 Ekim'in

İsrail ve Yahudi diasporası için değil aksine Hamas'ın temsiliyetinden kurtulması gereken Filistinliler için bir dönüm noktası olması gerektiğine işaret etti. Felsefecilere bu tabloda düşenin fikirleri açıklığa kavuşturmak olduğunu vurgulayan Benhabib, Kant'ın etiğin ve politikanın ufkuna yerleştirdiği “ebedi barış” fikrine referans vererek ilkelerimiz aracılığıyla dünyayı değiştirebileceğimizi ummaktan başka seçeneğimiz olmadığını vurguladı (Benhabib, 2023). Fakat söz konusu ilkelerin neler olabileceğini açmadığı gibi İsrail yönetiminin ebedi savaş söylemleri ile Kantçı ebedi barış fikrinin nasıl yanyana düşünülebileceğine de değinmedi.

Jürgen Habermas'ın da imzacılar arasında olduğu ama çoğunlukla ona mâl edilen “Dayanışma İlkeleri” başlıklı mektup ve ona karşı yayınlanan karşı metin bu silsilenin son çalışmaları oldular. “Habermas'ın metnine” göre, İsrail-Filistin çatışmasına dair ard arda yapılan açıklamalarda birçok tartışma yürütülürken esasında tartışılmaya açılmaması gereken ilkeleri saptamak önemlidir. Metinde, Filistin halkının kaderi haklı savaşın ilkelerine bağlanırken, Almanya'daki siyasi kültürü var eden tüm ilkelerin açık ve basit tek bir ilkeyle koşullandı: Federal Almanya Cumhuriyeti'nin insan onuruna saygı yükümlülüğüne dayanan demokratik *ethos*u, Yahudi yaşamına ve İsrail'in var olma hakkına bağlıdır. “Dayanışmanın İlkeleri”ne karşı yayınlanan ve Nancy Fraser ile Peter Osborne'ün de imzacısı olduğu metnin merkezine ise doğal olarak bu koşulluluk ve sınırlamaya eleştiri yerleştirildi. Almanya'nın insanlık onuruna atfedilen demokratik *ethos*'unun Filistinlileri kapsamaya yetmediğini dikkat çeken metin, söz konusu ilkelerin neden sadece İsrail ve Yahudiler lehine listelendiğini, Filistinliler'in yaşam haklarını ve onurlarını koruyabilecek ya da savunabilecek bir öneri sunmadığını sorguladı.

7 Ekim 2023'ten bu yana devam eden süreçte yapılan açıklamalara baktığımızda filozofların merkeze etik ve politik sorumluluğu ve bilinci yerleştirme gayretinde olduklarını söyleyebiliriz. Bahsi geçen her bir filozofun daha önceki çalışmalarında da İsrail ve Filistin çatışması ve savaşını doğrudan veya dolaylı şekilde yer verdiklerini biliyoruz. Söz konusu çalışmalarda da açıklamalarda da açığa çıkan ya da çıkarılanın, hangi tarafın hakkını savunmanın bir diğerinin hakkını ihlal edeceğine ve kimin, neye ve nereye kadar hakkı olduğuna dair endişenin ve bu endişeye yönelik sınır çizme gayretinin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Başka deyişle tarafların fiillerinin saldırı mı yoksa karşı-saldırı mı, terör mü yoksa savunma mı, çatışma mı yoksa savaş mı, savaş suçu mu yoksa soykırım mı, öznel çıkarlar savunusu mu yoksa evrensel değerler uğruna mücadele mi olduğuna dair muğlaklık bu konu ile ilgili çoğu çalışmada içkindir. Nitekim 7 Ekim 2023'ten bu yana yayınlanan metinlerin ve karşı-metinlerin de taraflardan her birinin adlandırma girişimine karşı geliştirilen eleştirilerden doğduğunu görmekteyiz. Üstelik sadece filozof metinlerinde değil paralelinde yürütülen politik tartışmalarda da bir konsensüse varılamadığı açıktır. Bu sebeple çalışmamızın amacı söz konusu adlandırma problemine dikkat çekmek olacaktır.

Çalışma hem felsefe literatüründe hem de politik söylemlerde ortak bir adlandırma eki olan “sorun” kavramı ile yapılan tamlamaya yoğunlaşacak ve kimin fiilinin nasıl adlandırılacağına dair muğlaklığın bir sebebinin sorunun ne ve kimin olduğuyla ilişkili olduğu savunulacak. Bize göre faillerinin fiillerinin nasıl adlandırılacağına dair muğlaklığın nedeni sorun şeklinde adlandırılan sürecin bağlamının belirleyiciliğidir. Bu sebeple felsefe ve siyasi tarih literatürüne “Yahudi sorunu” olarak geçen 20. yüzyıl “olay”ı ile 21. yüzyılın ilk çeyreğinde kendisini yeniden düşünölmeye zorlayan “Filistin sorunu” adlandırmalarını inceleyeceğiz. Çalışmada düşünce tarihine “Yahudi sorunu” olarak geçen adlandırmanın ve bu adlandırmanın bağlamına değinilecek. Akabinde “Filistin sorunu” adlandırmasının Yahudi sorunun bir uzantısı ve bağlamı olduğu kabulüne dair endişelerimizi dile getireceğiz. “Filistin sorunu” tamlamasının Filistin konusundaki değerlendirmelere dayattığı sınırlılıklara işaret edilecek ve söz konusu sınırlılıkların doyunluk noktasına ulaştığı iddia edilecek ve bu adlandırmanın yeniden düşünölmeye ihtiyaç duyduğu savunulacak.

Yöntem

Bu çalışmanın amacı “Yahudi sorunu” ve “Filistin sorunu” şeklinde söylemde ve literatürde yer edinen adlandırmaları felsefi açıdan çözümlemektir. Başka bir deyişle politik bir adlandırmanın felsefi bir problem olarak nasıl ele alınabileceğine dair araştırma yürütmektir. Çalışmada, geçtiğimiz

yüzyılda yürütülen “Yahudi sorunu” adlandırmasına dair tartışmalara yer verilmiş, akabinde “Filistin sorunu” adlandırmasının ne anlama gelebileceğine dair bir soruşturma yürütülmüştür. “Yahudi sorunu” adlandırması için Bruno Bauer, Karl Marx, Hannah Arendt’in metinleri mukayeseli olarak incelenmiş, bu incelemeden yola çıkarak “Filistin sorunu” adlandırması konusunda neden temkinli olunması gerektiğine işaret edilmiştir.

Araştırma Etiği

Bu çalışma etik kurul onayı gerektirecek insan katılımcıların yer aldığı bir araştırma, kişisel verilerin kullanımı veya etik açıdan hassas bir süreç içermemektedir. Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar kamuya açık olup herhangi bir izin gerektirmemektedir. Bu nedenle araştırma etiği kapsamında herhangi bir değerlendirme ya da onaya ihtiyaç duyulmamıştır.

“Yahudi Sorunu” Adlandırması

Literal anlamda ilk kullanımını Bruno Bauer’ın 1843 tarihli “Yahudi Sorunu” (Die Judenfrage) çalışmasında gördüğümüz adlandırma, Yahudilerin özgürleşme talebinin dini içeriğine yönelik bir eleştiridir. Bauer’e göre Yahudilik, dini bir kategori olup kamusal alanda özgürleşme sağlama kapasitesine sahip değildir. Aksine özgürleşmek ancak Yahudilik gibi Hristiyanlığın da yadsınmasıyla, daha genel bir ifade ile bizatihi dinin kamusal alandan dışlanmasıyla mümkündür. Oysa Yahudiler kendilerini adlandırdıkları haliyle dini bir kategoriye dahil etmekte ve bu, özgürleşmelerinin önündeki en büyük engeldir. Yahudilerin özgürleşme talepleri bizzat dini kimlikleriyle ilişkilendirmeleri karşılarında konumlandırılacak Hristiyan kimliğini yeniden üretmekle birlikte Hristiyanlardan farklı bir imtiyaz beklentisi ve kendilerine bir istisna olarak muamele edilme isteği içermektedir. Bauer’e göre ise Hristiyan Hristiyan ve Yahudi de Yahudi kaldıkça onları öteki insanlara bağlayacak öz ötelenmiş olacak ve bu dini özler her defasında onları ötekenden ayırmakla nihayetlenecektir (Bauer, 1843).

1844 tarihli Karl Marx’ın “Yahudi Sorunu Üzerine” (Zur Judenfrage) çalışması Bauer’ın çalışmasından bir sene sonra yayınlanmış olup Bauer’ın metninin hem ayrıntılı bir analizi hem de eleştirisidir. Marx’ın Bauer’e temel eleştirisi, sorunun kurgulanışı gibi reddinin de yine din üzerinden yapılmasıdır. Çünkü Marx’a göre (1997) bir sorunun formülasyonu, onun çözümünü de içerir. Başka bir deyişle Yahudilerin özgürleşme talebinin çözümü, soruyu olduğu gibi yanıtlamak değil, başka bir yanıtı mümkün kılacak imkanları barındırabileceği şekilde soruyu yeniden formüle etmek ve böylece onu gerçek bir soruya dönüştürmektir. Aksi takdirde cevap zaten sorunun öğelerinin ve gramerinin imkanları dahilinde olacaktır. Bu da sorunu olduğu gibi kabul etmek, başka ne olabileceğine dair bir soruşturma yürütmektir. Bauer’ın “Yahudi sorunu” adlandırmasını aynen metne taşıması gibi cevabı (yadsınmış olsa dahi) yine din ile doludur ve bunun ötesine geçebilecek imkânı barındırmamaktadır (Marx, 1997). Marx’a göre Bauer devletin dinsiz bir yapı olmak dışında ne olduğu ya da ne olabileceğine dair yeterince düşünmemiştir. Marx için ise Almanya’da Yahudi sorununun teolojik bir sorun olmasının nedeni, tam da devletin ekonomi-politik bir yapı olduğunun ayırdına varılamamasıdır. Bu nedenle ilk önce sorunun formülasyonundaki yaklaşım değiştirilmelidir, yani; politik sorunları teolojik sorunlara dönüştürmek yerine, teolojik sorunları politik sorunlara dönüştürmek amaçlanmalıdır (Marx, 1997). Aksi halde Yahudilerin sorunu ile Bauer’ın cevabı birbirlerinin üzerine kapanmaktadır.

Marx da Bauer gibi “Yahudi sorunu” adlandırmasının karşısında yine dini bir kategori doğurduğunu ve her bir dini kategorinin bir diğerinden farklılık talep ettiğini düşünmekle birlikte illa Yahudilik şeklinde bir adlandırma talep ediliyorsa Yahudiliğin dünyaya bakan yanının yani sermaye ile ilişkisinin de denkleme dahil edilmesi gerektiğine işaret eder (Marx, 1997). Tıpkı “insan hakları” adlandırmasında tüm maddi gerçekliğinden soyutlanmış insanın hiçbir şeye işaret etmemesi gibi özü din üzerinden tanımlanmış ve tüm maddi bağlamı göz ardı edilmiş (büyük harfle) Yahudi de içi din ile doldurulurken maddi bağlamı boşaltılmış olmaktadır. Oysa yüzü dünyaya dönük (küçük harfle) yahudi ekonomi-politik sermaye ile ilişkili olup, aristokrasiden burjuvaya kapitalin güçlü bir bileşenidir. Ve bir yahudi özgürleşmesinden bahsedilecekse söz konusu ekonomi-politik bağlamı göz önünde

bulundurup, onu kapitalin referans noktalarını çözümleyecek yıkıcı bir güce dönüştürmek amaçlanmalıdır. “Yahudi”, esasında Avrupa’daki sermaye ilişkilerinin diğer adıdır ve Yahudilerin özgürleşmesindeki amaç da bu adı ve bağlamı üstlenmemek ve reddetmek olmalıdır (Marx, 1997). Dolayısıyla Marx’a göre (1997, s. 52) özgürleşmenin formülü şöyledir: “yahudinin *toplumsal* özgürleşmesi, toplumun *yahudilikten özgürleşmesidir*”.

Bauer’in 1843 ve Marx’ın 1844 tarihlerinde metinlerini yayınladıklarında henüz Almanya’da antisemitizmin kavramsallaştırmasına ve Nazizm’in ortaya çıkmasına bir yüzyıl vardır fakat geriye dönük okumalarda Bauer’in de Marx’ın da metinlerinin antisemitik nüveler barındırdığı iddia edilmiştir. Böyle bir iddianın açığa çıkabilmesini sağlayan tam da ikisinin de işaret ettiği gibi “Yahudi sorunu” adlandırmasının teolojik ve sistematik olduğu fikridir. Zira Bauer’in de Marx’ın da metinlerinin “Yahudi sorunu” adlandırmasının dini bir kimliğin öz haline geleceğine ve karşıtını da üreteceğine dair bir uyarı içermektedir. Fakat bir diğer “Yahudi sorunu” düşünürü Hannah Arendt, Marx’ın antisemitizmle suçlanmasını haksızlık olarak görür. Arendt, bir yandan antisemitizm suçlamalarını bertaraf ederken diğer yandan Marx’ın da diğer düşünürlerin de gözden kaçırdığı hususun 19. yüzyılda yükselen ulus-devlet konsepti olduğunu söyler (Arendt, 2014a). Arendt’e göre Yahudi sorunu, Avrupa’da sermaye ile ulus-devlet birlikteliğinin aristokrasiye ve maddi gücü ellerinde bulunduran kendilerinden-olmayan, kendileri ile iş birliği yapmayan topluluklara yaşam hakkı sunmayan politikaların doğal sonucudur. Yahudilerin diğer topluluklardan farkı ise sadece tek bir ülkenin değil birçok farklı ülkenin sınırlarında dağınık olmaları (inter-Avrupalı) ve herhangi birinde ulus konsantrasyonu sağlayacak çokluğa ve toprağa sahip olamamalarıdır (Arendt, 2014a). Başka deyişle Arendt, “Yahudi sorunu”nu içeriğini ve bağlamını Yahudilerin kendilerinin oluşturduğu bir adlandırma olmadığını, 19. yüzyıldan itibaren Yahudileri dışlayan Avrupa’nın ulus-devlet anlayışının ortaya çıkardığını savunur. Bu şekilde düşünüldüğünde dahi, Nazizmden günümüze kadar sadece Yahudiler ya da Yahudilik değil, İsrail ile ilgili en küçük bir eleştirinin dahi Yahudilerin varlığı ve özgürlüğü için tehdit oluşturduğuna dair savunu “Yahudi sorunu” söylemini yeniden üretmektedir. Nitekim İsrail’in tüm söylem ve fiillerinin meşruiyetini dayandığı ~~nokta~~ nokta da burasıdır.

Arendt’in tarif ettiği arka planla birlikte düşündüğümüzde Yahudilerin Avrupa tecrübesinin iki çıkarım yapmalarına sebep olduğunu söyleyebiliriz: İlki, ulus konsantrasyonu sağlayamayan dağınık bir halk olmanın artık mümkün olmadığı, ikincisi ise toprağa ve hakka dair yeniden-bölüşüm çağının başladığıdır. Buna karşı ise iki hamle ile hayatta kalınabilirdi: Toprak edinmek ve bir ulus yaratmak. Bu nedenle Filistin topraklarını mülksüzleştirmek, Yahudiler için toprak-sermaye-yasa üçgenindeki 19. yüzyılda kolonizasyonun ve 20. yüzyıldaki modern ulus devletin “doğal” gerekliliğidir. Yahudi sorunun tek bir çözümü vardır o da dağınık halde bulunan Yahudi halkını (Yahudilerin ilahi ve tarihi kökleri nedeniyle zaten kendi toprakları olan) Filistin’de toplamaktır (Hollstein, 1975). Filistinliler için işgal şeklinde ilerleyen süreç, Yahudiler açısından çağın dayattığı “doğal” ve “açık” gerekliliktir. İsrail Başbakanı Golda Meir’in 1969’da “Sanki daha önceden bir Filistin halkı varmış gibi... Hiçbir zaman bir Filistin halkı olmadı” (akt. Said, 2009) diyerek İsrail devletinin meşruiyetini varetmesi de bu sebeptedir. Zira bahsi geçen varlık, fiiliyattaki duruma yani Filistinlilerin orada yaşayıp yaşamadıklarına değil ulus-devlet inşa etme kapasitesi ve kararlılığı göstermiş olup olmadıklarına işaret etmektedir. Bu talepte ve eylemde bulunup kararlılık gösteren ilk topluluk olan Yahudiler toprak ile ulus arasında nedensellik bağı kurarken, bu bağı kuramayan ve kararlılığı gösteremeyen Filistinlilerin ulus olma şansları kalmamıştır. Böylece İsrail için ilk aşama yani ulus-devlet olma kısmı karara bağlanmış, ikinci aşama olan azınlık mevzuu yani Filistinliler’in İsrail’in azınlığı olup olmadıkları hususun karara bağlanması gerekecektir. Bu husus çoğunlukla Yahudilerin Avrupa’daki azınlık olma tecrübesi ile analogi kurularak anlaşılmaya çalışılır. Ancak söz konusu analogiye uymayan noktalar da bulunmaktadır. Arendt’in ulus-devlet ve azınlıklar konusundaki görüşleri bizler için Yahudi tecrübesini anlamak açısından yol gösterici olacaktır.

Avrupa’nın ulus-devlet konseptinin dışında kalan Yahudi halkı üzerinden ulus-devlet ve emperyalizm çözümlemesi yapan Arendt, 20. yüzyılla birlikte tek bir ulusun devletin merkezine yerleşmesinin sadece yönetsel bir değişiklik olmadığına, merkezi ele geçiren ulustan olmayan azınlıkların varolma haklarının inkârı ile nihayetlendiğine işaret eder. Azınlıkların tarih boyunca mevcut olduğunu hatırlatan Arendt, ulusun devleti fethettiği 20. yüzyılda ise azınlıkların hakları için

devletin dışındaki yapıların garantisine ihtiyaç duymalarının yeni olduğunu belirtir. Azınlık haklarının Milletler Cemiyeti gibi uluslararası kuruluşların garantörlüğüne bırakılması, azınlık kalma durumunun artık daimî olacağına ima etmiş ve öyle de olmuştur. BM'nin azınlıklar ile ilgili anlaşmalarında sadece ulusun üyelerinin yurttaşlık haklarından tam yararlanabilecekleri, azınlıkların ise asimile olana kadar istisnai bir yasaya ihtiyaç duydukları teyit edilir. Arendt'e göre BM'nin azınlık anlaşmaları devletin, yasaların bir aygıtı olmaktan çıkıp ulusun aygıtına dönüşme sürecinin tamamlanmasıdır. Fakat tüm bu süreçte göz ardı edilen husus; azınlıkların bir nüfus nakli olasılığı olmadığı ya da barınma hakkı talep edebilecekleri bir ülke kalmadığıdır (Arendt, 2014b). Arendt'e göre (2014b) bulundukları hiçbir ülkede çoğunluğu oluşturamadıkları için devletsizliğin, "azınlık ulusu" olmanın görünür hale geldiği Yahudi halkının haklarının ancak uluslararası korumayla savunulabilecek olması bu durumun yönetsel bir mesele ve "Yahudi sorunu" olarak görülmesine neden olmuş ve ulus-devlet konseptinin dışarıda bıraktığı daimî azınlıklar ile devletsizler sorunu olduğunu göz ardı edilmiştir. Buna karşı Yahudiler de varolma haklarının toprak edinme ve ulus yaratma ile koşullandığını tüm açıklığı ile kavrayarak çağın gerekliliğine uymuş ve Filistin topraklarını sömürgeleştirip kendi mülteci kategorisini yaratmışlardır (Arendt, 2014b).

Arendt'in topraksızlıkların devletsiz, devletsizlerin ise haksız olmaya mahkûm olacağına dair söyleminin örneklemini Yahudiler ile sınırlandırılır ve çözümlemesi Yahudilerin yurt edindiği Filistin topraklarında nihayete erer. Oysa Filistin halkı da Arendt'in düşündüğü şekliyle Avrupa'nın "Yahudi sorunu"nda olduğu gibi İsrail devletinin mülteci kategorisi ve azınlığı olamamıştır. Üstelik Yahudiler tüm çabalarına rağmen, Filistinlileri kendilerinin azınlıkları haline getirebilecekleri çoğunluğa da hala ulaşamamışlardır. Avrupa'da ve birçok farklı bölgede inter-Avrupalı ve *minorite par excellence* olan Yahudiler bir araya gelerek, Filistin topraklarında ulus konsantrasyonu sağlayacak çoğunluğu elde etmeye çalışmış (Arendt, 2014a) fakat tamamlayamamışlardır. Arendt'in varsaydığı gibi, Yahudiler bölgenin çoğunluğu olsa dahi İsrail devletinin hala ayırt edici bir özelliği vardır. İsrail, diğer ulus-devletler gibi Filistin halkını azınlığı olarak görmemiş, bu nedenle asimile etme çabası dahi göstermemiştir. Filistin halkını Yahudileştirmek kategorik açıdan (Yahudi dininin gereklilikleri açısından) mümkün olmadığı için İsrail açısından Filistinliler, yasalarca kendilerine yer açılacak bir azınlık olamaz. Bunun günümüzde politik ve askeri açıdan en açık göstergesi İsrail'in belirli bir şehir planı çerçevesinde yürüttüğü sistematik işgal ve işgal edilen yerler ile henüz edilmeyen yerler arasında ördüğü güvenlik duvarlarıdır. Her defasında genişletilen sınırların ötesine sürüklenen Filistin halkı, diğer ulus-devletlerdeki azınlıklardan ve göçmenlerden farklı olarak, topraklarının kendilerinde kalan kısımlarında da mülteci kamplarında yaşamaktadırlar. Filistin halkı, bir anlamıyla kendi topraklarında mülteci haline getirilmiştir. Dolayısıyla yeni bağlamıyla Yahudi sorunu, devlet olma kapasitesi taşıyamayan İsrail'in bölge halkını yönetiminde yer açmaması ve kapasitesinin tamamını Yahudilikle doldurmuş olmasıdır.

Bauer, Marx ve Arendt'in "Yahudi sorunu"na dair tartışmalarını adlandırmanın sabitliğe bürünmesine mâni olma ve onu soru formuna büründürme çabası olarak görüyor ve bu çabanın gerekliliğini 20. yüzyılda bir ihtiyaç, 21. yüzyılda ise bir zorunluluk olarak açığa çıktığını düşünüyoruz. Çağdaşımız olan Badiou'nun 21. yüzyılda yeniden formüle ettiği haliyle soru şudur: "Avrupa Yahudilerinin yok edilmesindeki suç ortaklığına dayanan Yahudi adının dogmatik biçimde İsrail Devleti'ne bitişik olması zorunlu mudur?" (Badiou, Hazan ve Zizek, 2014, s. 45). Badiou'ya göre savaştan önce Avrupa'daki herhangi bir değerle ilişkisi kurulamayan Yahudiler, günümüzde Ortadoğu'da Avrupalılardan daha çok Avrupalı görülüyor ve "İslamcı barbarlığa" karşı Avrupa değerlerinin temsilcisi ve "ileri karakolu" olarak kabul görmektedir. Üstelik yeni haliyle "Yahudi adı" ile "Batının mukadderatı" birlikte düşünülmekte ve Batı ile İsrail devleti arasında mutlak bir ittifak oluşturulmaktadır. Bu nedenle İslam gericiğin, Yahudilik ise ilericiğin temsili haline bürünmüş ve Yahudi adı veya İsrail'e karşı gelişecek herhangi bir şüphe ilerlemeye ket vurmakla ve eleştiri nereden gelirse gelsin anti-semitizmle suçlanmaktadır. Öyle ki eleştiri bir Yahudi'den dahi gelse kişi anti-semit olmakla suçlanmaktadır. (Badiou vd., 2014). Badiou'nun "Portées Du Mot 'Juif'" çalışmasına katkıda bulunan ve çalışmada Yahudi kimliğini referans dahi göstermeyen Cécile Winter bunun örneklerinden biridir. Winter kadar kendisi de anti-semitizm suçlamalardan kaçamayan Badiou'ya göre, Yahudi adının ve İsrail devletinin sorgulanamaz karakteri, söz konusu yapının ve söylemin gücünden ziyade eleştirel düşünenlerin ideolojik ve politik zafiyetinden kaynaklanmaktadır (Badiou

vd., 2014). Yahudi sorunu söz konusu olduğunda başta Fransa olmak üzere Avrupa'daki suçluluğun sürekli bir savunu mekanizması oluşturduğuna dikkat çeken Badiou'ya göre, "herhangi bir şey olmadığını" ("Ben anti-semit değilim") kanıtlamak zorunlu olmadığı gibi gerekli de değildir. Bu suçlamaların sıklıkla sorunu düşünülemez kıldığını ve sessizliğe davet ettiğini belirten Badiou, "anti-semitizmin gerçek işlevi nedir?" sorusu ile sorunu soru formunda tutmaya gayret eder ve Yahudi adı-İsrail devleti, İslam-Filistin ve anti-semitizm-Avrupa arasında kurulan zorunluluğu yeniden düşünmeye davet eder (Badiou vd., 2014). Badiou'ya göre (2015) Nazi soykırımının ardından Yahudi adının kutsallaştırılması artık Yahudileri tarihin bir istisnası haline getirmiş ve bu istisnai durum evrensel ve eşitlikçi tartışma zeminini ortadan kaldırmıştır. Yahudilerin mağduriyetine karşı Avrupa'nın suçluluğu İsrail devletine söylemlerinde ve fiillerinde ayrıcalıklar sunmakta, Yahudiliği herhangi bir kimlik olmaktan ziyade gözardı edilmesi teklif dahi edilemez aşamaya ulaştırmıştır.

Bu noktada Badioucu kavramlarla düşünürsek Siyonizm, *terör* şeklinde adlandırdığı kötülük biçimi olan Nazizmin sonucu olarak ortaya çıkmıştır evet; fakat artık bir sonuç olmanın ötesine geçip zorla adlandırmaya dönüşmüştür (Badiou, 2013). Badiou'ya göre radikal kötülük düşüncesiyle Nazizmin düşünülemez, dile getirilemez, öncesi ve sonrası tasarlanamaz olduğu ilan edilmiş ve kendisinden sonra tüm kötülükler ona kıyasla ölçülmüştür. "Ölçüsüz ölçü" olarak Nazizm taklit-edilemezdir tam da bu nedenle sürekli taklittir ve kendisinden sonraki her suç onun taklidi haline bürünmüştür (Badiou, 2013). Avrupa'da uluslaşma ve en nihayetinde Nazizmin bir sonucu olarak ortaya çıkan "Yahudi adı" ise hem Nazizmin politik konseptini hem de ulus-devlet-sermaye konseptinin referans noktalarını hedefleyip onları hükümsüz kılacak evrensel ve eşitlikçi bir çözüm haline gelebilseydi bir hakikat vazede bilirdi. Ancak İsrail, "Yahudi sorununun" içindeki boşluğu değil doluluğu hedeflemiş ve bir ideoloji olarak hem dini bir cemaat hem de militarist bir yapıyı hedefleyen "Siyonizm" adı ile Yahudi kimliğini mutlaklaştırarak adlandırılmayan bir boşluk bırakmamıştır. Bu haliyle Siyonizm, "adlandırılmayanı zorla adlandırarak" kendisi dışında hiçkimseye ve hiçbirşeye varolma imkânı tanımamaktır (Badiou, 2013). Dolayısıyla anti-semitizm söylemi ve bu söylemin ona kazandırdığı hareket alanıyla sürekli güç tazeleyen Siyonizm, artık Yahudilere de Yahudi olmak dışında başka bir şey olma imkânı sunamamaktadır. Bir Yahudinin Filistinlilerin haklarından bahsetmesi değil İsrail'in politikalarına ve fiillerine yönelik eleştirisi dahi onu anti-semit olmakla suçlanmaya açık hale getirmektedir. Siyonist propaganda, Yahudiler için İsrail dışında başka bir yerde yaşam hakkı olmadığını savunurken, gücünü geçmişteki felakete dayandırmakta ve gelecekteki muhtemel felakete karşı öz savunma hattı oluşturmaktadır. Böylece Yahudiliğin dışının zamansal ve mekânsal açıdan tehlikeye açık olduğu fikrini yerleştirmektedir. Oysa felaket tam da Yahudilere Yahudilik dışında başka bir şey olma imkânı bırakılmamasıdır. Bir Yahudiye Yahudi-olmayanla birlikte yaşama imkânı sunmayan bu yapı, Filistinlilerle fiziken komşu olma ihtimalini düşünmelerine dahi mâni olmaktadır. Bu kategorik ayırım ve mutlaklaştırma sadece Yahudiler ve Filistinliler için değil Yahudi-olmayan herkes için felaketle sonuçlanmaya yazgılıdır. Dolayısıyla Filistin sorununu düşünürken onun bir yandan işgal sonucu topraksızlaştırılan ve haklarından mahrum bırakılan Filistinlilerin varlık mücadelesini imlediğini diğer yandan ise Yahudi kategorisinin Yahudiler dışında başka bir topluluğa varlık imkânı sunamayacağını gözardı etmemek gerekir (Keleşoğlu, 2014).

"Filistin Sorunu" Adlandırması

"Filistin sorunu" hem olgu düzeyinde hem de politik bağlamda düşünüldüğünde ilk aşamada topraksızlaştırılma, mülksüzleştirilme süreci olarak kabul görmektedir. Yahudi topluluğun Filistin toprakları üzerinde sistematik olarak yürüttüğü ekonomik ve politik yayılma sonucunda demografik yapı değişmiş ve ikame edilen yeni yapı aracılığıyla politik hak iddia edilmeye başlamıştır. Bölgede toprak edinerek millet olma çabası güden Yahudi topluluk süreçle uluslararası hukukta ve söylemde de kendisine yer açmıştır. İsrail'in devlet olma meşruiyetini dayandığı bu süreç, Filistin halkı için topraksızlaştırılma, mülksüzleştirilme şeklinde ilerlemiştir. Fakat toprak ile hak arasındaki ilişki İsrail ve Yahudiler söz konusu olduğunda devlet düzeyinde tartışılırken, Filistin halkı söz konusu olduğunda bireysel hak ihlalleri olarak görülmüş ve bu yaklaşım günümüzde de devam etmektedir. Öncelikle "Filistin sorunu"nun Filistinlilerin topraklarını ve özel mülklerini yitirdiği de facto bir hak ihlali olmadığını izah etmek gerekmektedir. Bunun için de toprak ve hak arasındaki ilgiyi açığa çıkarmamız gerekecektir.

Yunanca hem yasa hem de toprak anlamına gelen *nomos*, *names* olarak soy ismine işaret eder, süreçle Roma'da hak kavramının bağlamını oluşturur (Vico, 2007). Antik dönemde toprağa sahip olanlar hakka sahipken, olgunun söyleme taşınıp sabitlendiği Roma hukukuyla birlikte ilişki tersine döner ve söylemde yer edinmeyen herhangi bir konu, kişi ve grup olguda kendisine yer bulamaz olur. Roma hukukuna referansla ikame edilen modern hukuk da bu minvalde ilerler. Fakat toprağın doğal sahibi ve “oralı olanlar” ile söylem inşa edebilenler arasındaki gerilim, tarihin belli dönemlerinde çatışma ve beraberinde hem söylemsel hem de olgusal açıdan yeniden bölüşümü dayatır. Süreç, söylem ile olgunun örtüşmemesi nedeniyle bölüşümden adil pay alamayanın hem söylemde hem de politik alanda kendisine yer açmasıyla nihayetlenir (Rancière, 2005).

Tarihin önemli bir dönemeci olarak görülen Fransız Devrimi ve sonrasındaki kazanımlarla, toprak ve haklara dair çatışmanın ileri bir aşamaya taşındığı düşünülmüş ve söylem ile olgu arasında adil bölüşümün yapıldığına ikna olunmuştur. Söz konusu kazanımlara göre yurttaş hakları ve bunlara eşlik eden insan hakları ile birlikte olguda da söylemde de kendisine yer açılmayan kimse kalmayacaktır. Söylemin ikamesi devrimden 150 yıl sonra, 20. yüzyılın ortasında tamamlanmış, ancak bu defa bir ulusa dahil olmadığı için yurttaşlık haklarından yararlanamayan ve asimile edilmeyenlerin ne olacağı paradoks yaratmıştır. Bir ulusa dahil olamamış azınlıkları korumak için başvuru İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ise bu paradoksu çözmeye çabalar ancak söz konusu çaba her defasında çelişkileri daha görünür kılar. Arendt'in de ifade ettiği gibi, beyannamedeki hakların, insanın insan olmasından kaynaklanan “doğal” hakları olduğu kabul edilmiş ve bu nedenle devredilemez, başka yasalara ya da haklara indirgenemez ve onlardan çıkarılamaz oldukları varsayılmıştır. Ancak beyannamede deklare edilen hakların ikamesini ve korunmasını sağlayacak hiçbir otoriteye işaret edilmemiştir. Ulus-devletlerin ikamesinden sonra azınlık ve göçmen kategorisinde kalan halkların, yurttaş haklarından mahrum olmakla insan haklarından da mahrum kaldıkları açığa çıkınca esasında olgusal düzlemde herhangi bir kazanımın elde edilemediği görünür hale gelmiştir (Arendt, 2014b). Çünkü İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi söz konusu hakları sunacak mekanizmanın yine insanların bağlı oldukları ya da olabilecekleri bir devletin yasalarına yönlendirir. Paradoks da buradan kaynaklanır. Marx'ın, yarım yüzyıl öncesinde devrimin kazanımları tartışılırken ileri sürdüğü “Kimdir vatandaşın ayrışan bu insan?” sorusu da bu paradoksa işaret eder. Marx'a göre insan hakları, öteki insanlardan ve topluluktan ayrıştırılmış tekil insanın haklarıdır ve bu anlamıyla hak, esasında bağlamından kopararak özel mülkiyete dönüştürülmüştür. Bahsi geçen haklar, insanın insana bağlılığına değil tersine ayrılışına işaret eder. Bu nedenle söz konusu “insan hakları” söylemi, insana özgürlük ve yetkinlik sunmak yerine onun diğer insanlardan ve maddi koşullarla bağlantısızlığını kabul edip, onu sınırlama girişimidir (Marx, 1997).

Arendt'in “Yahudi sorunu”, Holokost ve göçmenlik; Marx'ın ise Fransız Devrimi'nin kazanımlarını çözümlerken başvurduğu insan hakları söylemini “Filistin sorunu” için yeniden kurgulayıp buradan hareketle düşünürsek; Filistin topraklarının işgalini tek tek Filistinlilerin topraksızlaştırılması olarak görmek, BM sözleşmelerine referansla “geri dönüş” hakkı talep etmek ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin çalıştırılmasını beklemek esasında bir önceki yüzyıldaki ulus-devlet, azınlıklar ve göçmenler meselesine hapsedmektedir bizleri. Buna göre egemen bir Filistin devleti olmadığı sürece Filistinliler, haklarını koruyacak ve güvence altına alacak daimî bir yasaya ve güce sahip olamayacaklardır. Nitekim Filistinliler, yurttaş oldukları Filistin yönetimine de uluslararası mahkemelere başvuruları durumunda da bu haklardan yararlanamamaktalar. Yasaların ve uygulamaların vazettiğine göre Filistinlilerin doğal haklarından yararlanabilmeleri için tam bağımsız ve özgür bir Filistin devletinde yurttaş olmaları ön şarttır. Halihazırda Filistin devleti olduğu iddia edilen yönetimin devlet olma kapasitesine dair sorgulama Filistinlilerin söz konusu hakları kendilerine sunabilecek bir devletlerinin olmadığını gösterecektir: Filistin, Batı Şeria'da 84, Gazze'de 7 olmak üzere 91 güvenlik noktası ve sınır kapısı olup, hepsinin İsrail'in ve diğer ülkelerin gözetiminde olduğu bir devlettir. Filistin, bağımsızlığını gerekçe göstererek kendi iradesiyle ordu kuramayan bir devlettir. Filistin, İsrail'in para birimini kullanan bir devlettir. Filistinliler, kendi yönetimlerinde kalan Batı Şeria ve Gazze arasında seyahat edemedikleri gibi başka bir ülkeye çıkışları ve kendi topraklarına dönüşleri dahi İsrail tarafından belirlenen şartlara tabidir. Yani, İsrail bir ulus olup kendi kaderini tayin hakkına sahipken, Filistinlilerin tüm eylemleri İsrail yönetimine bağlıdır (Hollstein, 1975, s. 384). İsrail için

adı konmamış bir şekilde varlık gösteren bir topluluk olarak Filistinlilerin nefes alması veya sokakta yürümesi ile ateş açması eş derecede tehdit oluşturur (Pappe, 2007). Meşru olduğu savunulan hukuki ve siyasi yolların fiili etkisinin olamaması da bu nedenledir. Hem fiili hem de kavramsal sınırların belirsizliği artık uluslararası güçlerin dahi Filistin'i tek başına toprak sorunu ya da Yahudi sorunun bir uzantısı olarak görüp çözüme çabasına ket vurmaktadır. Bu nedenle Filistin halkının fiillerinin meşru savunma hakkı mı, terör mü, saldırı mı şeklinde adlandırılacağı konusundaki belirsizlik de günden güne artmaktadır. İsrail'in fiillerinin nasıl adlandırılacağı da doğal olarak benzeri belirsizlik ve şüphe barındırmaktadır. Çıkışsızlığın nedeni Yahudi sorunu ve Filistin sorunu adlandırmalarının bağlamlarının ve söyleme çizdikleri sınırlardır.

Hem Filistinlilerin mücadelesini hem de İsrail'in fiillerini adlandırmaya dair belirsizliğin çözülmesinin bir yolu güce dayalı savaş olup yakın gelecekte hangi gücün galip geleceği ile ilgiliyken diğer bir yolu ise adlandırmaya yönelik sorgulama yürütmektir. Söz konusu iki ihtimalden ilki savaş koşullarının şekillendirebileceği ve tarafların tasarrufunda bir bahisken ikincisi ilkinin bir uzantısı ya da yan unsuru değil herkesi ilgilendiren aslı bir meseledir. Çünkü barış döneminde olduğu kadar savaşta da fiillerin niteliği failin nasıl adlandırıldığı ile ilgilidir ve bu kavramsal ve politik önerilere ihtiyaç duyan kısımdır. Nitekim Solak'ın dikkat çektiği üzere (2024) uzunca bir süredir İsrail'in Filistindeki uygulamaları için “Filistin sorunu”nundan ziyade “apartheid” kavramı kullanılmakta ve Filistin eylemleri de “self-determinasyon” olarak adlandırılmaktadır. Bu çabanın sonucunda 2022 BM İnsan Hakları Konseyi'ne sunulan raporda appertheid kavramı kayda geçmiştir (Solak, 2024). Aparteid ve self-determinasyon kavramlarının kullanımıyla amaçlanan İsrail'in fiillerinin “uluslararası suç” şeklinde adlandırma gerekliliğine işaret etmektedir. Aparteid hem insan hakları ihlalini hem de uluslararası hukuk bağlamında “insanlığa karşı suç” teşkil ettiği için sorunun normatif karakterine gönderimde bulunmaktadır (Solak, 2024). Politika ve uluslararası hukuk normları açısından kazanım olabilecek bu çabaları önemli bulmakla birlikte Yahudi sorununun Avrupa'ya referansla düşünülmesi gibi Filistin sorununun da Güney Afrika'ya referansla düşünmenin diğer imkânları gözardı etme tehlikesi barındırdığını ve bu nedenle temkinli olmak gerektiğini düşünüyoruz.

Sonuç ve Tartışma

“Sorun” kavramı ile oluşturulan tamlamalarda mevzu edilen bahisler, verili koşullar altında düşünülmeyi gerektirir. Mevzu edilen bir bahsin referans noktaları ve bağlamı belirgin olup, norma uygun çözüm arayışlarına gidilir ve çözümlemede norm dışı unsurlara yer verilemediği için ya henüz adlandırılmaz kabul edilir ya da istisna kategorisine eklenir. Bu anlamıyla, bir bahsi sorun olarak ele almak onu mevcut koşullar çerçevesinde yeniden formüle etmekten ve koşulların sınırları içinde çözmeye çalışmaktan öteye gidememektir. Fakat statik olduğu düşünülen bir sorun, süreçle yeni bağlamlar oluşturabilir ve bir önceki aşamadan farklı değerlendirmelere ihtiyaç duyabilir. Bu dinamik yapıya büründüğü haliyle karşımızda beliren bahis, artık sorun değil başka bir adla dile getirilmeye zorlar bizleri.

Buradan yola çıkarak düşünürsek “Yahudi sorunu”nun bağlamı Almanya ve Avrupa'dır ve sorun adlandırmasının karşılığını bulduğu yer de burasıdır. Buna karşı “Yahudi sorunu”nun sonuçları nedeniyle Avrupa'dan Filistin topraklarına göç etmiş Yahudilerin bu coğrafyadaki varlıkları ve Filistinlilerle ilişkileri, artık bir önceki anlamıyla “Yahudi sorunu” değildir. Çünkü açığa çıkan yeni referans noktaları bir önceki bağlamı aşmaktadır. Önce ulus-devlet sürecindeki azınlıklar meselesi olarak, akabinde Almanya ve Avrupa'da gerçekleşen “soykırım” a referansla adlandırılan durum “Yahudi sorunu” iken; İsrail'in tüm varlığıyla kendisini açığa çıkaran durumu hem üstlenerek hem de aşarak Yahudileri tarihin istisnası olarak görmesi ve böyle muamele edilmesini beklemesi yeni bir bağlama ihtiyaç duymaktadır. Yahudi sorunu bahsinde Yahudi halkı sistematik olarak yok sayılmış, sürülmüş, soykırıma uğramış ve varolma mücadelesi veren bir halkken, yeni bağlamıyla birlikte gelişen Siyonizm ile kendisini Yahudi halkının doğal, tarihi ve kutsal temsili olarak tanımlayan “İsrail devleti”, tüm içeriğini Yahudilikten alıp Yahudi-olmayana varolma hakkı tanımayan bir güç haline gelmiştir. Siyonizm Yahudi halkının özgürleşmesini değil tüm içeriğini Yahudilikten aldığı için Yahudilere dahi Yahudi olmak dışında başka bir zemin sunamamaktadır. İsrail'in kendisini tarihin ve hukukun istisnası olarak dayatma çabaları ile Avrupa'daki Yahudi sorununu ayırt edememek,

Siyonizmin başta Filistin olmak üzere bölgedeki ve (bölge dışındaki) tüm fiillerine meşruiyet atfetmeye ve yargılamaz, yargılansa dahi yaptırımları uygulanamaz hale sokmaktadır. Çünkü Yahudilerin yaşam ve varlık mücadelesinin politik, askeri ve ekonomik garantörü olarak görülen Siyonizmin İsrail sınırları içindeki ve dışındaki her bir eylemi yaşamlarına ve varlıklarına karşı yürütülen Nazi politikalarının telafisi olmaktadır. Bu yaklaşım Siyonizmin meşru iradesi olarak görülen İsrail devletine sınırsız (hatta aşkın anlamıyla; sonsuz) meşruiyet tanımaktadır. Ancak Badiou'nun da dediği gibi eğer Ortadoğu'daki sonsuz savaşı bitirmek istiyorsak Holokost'u unutmak zorundayız (Badiou, 2015).

Bu bağlamda düşünüldüğünde “Filistin sorunu” şeklinde yapılan adlandırma da süreci bireysel mülksüzleştirme ve dolayısıyla bireysel hak talebi, bölgesel bir güvenlik ve insani yardım meselesiyle ya da Müslüman bir topluluğun özgürleşme çabası olarak görmektedir. Buna rağmen Filistin halkının mücadelesi ve referans noktası yeni bir bağlam yaratmakta ve mücadele ne İsrail ne de uluslararası güçler tarafından nihayetlenilemediği, mevcut referans noktalarına çekilemediği ve o sınırlarda tutulmadığı için Filistin sorunu adlandırmasına direnmektedir. Filistin mücadelesi kendisi dışındaki güçler ve onların kanaatleriyle tanımlanıp karara bağlanamayacağını her defasında yeniden göstermektedir.

Düşünce tarihine “Yahudi sorunu” olarak geçen ve Bauer, Marx, Arendt, Badiou tarafından incelenip referans noktaları açığa çıkarılan süreç bize “Filistin sorunu” adlandırmasında yol gösterebilir. Başa dönüp hatırlarsak, “Yahudi sorunu” kavramsallaştırılmasında Yahudilerin özgürleşme talebine yönelik temel eleştiri ve öngörü, özgürlük taleplerinin tüm doluluğunun dinden alınması ve mevcut ekonomi-politik konseptin gözardı edilmesi idi. Filistinlilerin özgürlük taleplerine baktığımızda ne Filistin halkının ne de örgütlü oluşumların mücadelelerini “söylemsel açıdan” İslam veya Hristiyanlık ile koşullamadıklarını ve sadece Müslüman, Hristiyan nüfus ile sınırlanmadıklarını söyleyebiliriz. Üstelik Filistinlilerin mücadelelerinde ve politik taleplerinde Filistinliliği, Yahudi-olmayan şeklinde tanımlanmasına direnç gösterip Yahudi topluluklarla birarada olma gayreti taşıdıkları da söylenebilir. Bu nedenle Filistin mücadelesinin, Badiocu kavramlarla düşünürsek, hakikat sürecinin kötülükle nihayetlenen tehlikelerden biri olan doluluğa yönelmemekte hatta direnç göstermekte olduğunu söyleyebiliriz. Fakat sürecin tehlikelere açık olduğu taraflar da yadsınmaz. İsrail yönetiminin politikaları sonucu Filistin topraklarında yaşanan demografik değişim, ayının aynı olanla yanyanalığını ile nihayetlenmekte ve bölgedeki heterojen yapı yerini homojenliğe bırakma tehlikesi barındırmaktadır. Filistin ve bölgedeki tüm mücadelelerin ve savaşların sadece din savaşları görünümüne bürünmeleri ya da büründürülme çabaları ile demografik yapının dönüşümü süreçle birbirlerini destekleme tehlikesi taşımaktadır. Bunun karşısında 7 Ekim 2023'ten bugüne dek Filistin halkıyla dayanışma içindeki diğer ülke halklarının, Filistin'in bölgesel ve dini bir “sorun” olmaktan çıkmasına katkıda bulunduklarını göz ardı edemeyiz. Yine de söz konusu dayanışmanın hastanelere, okullara, ibadethanelere yönelik saldırılar ve kadın ile çocuk ölüm oranlarına yönelik ahlaki bir yükümlülükle mi sınırlı olacağı, politik söylem üretmeye katkı sunup sunmayacağı belirsizliğini korumaktadır. Tüm belirsizliğine rağmen mevcut uluslararası dayanışma, bir imkân barındırmakta ve Filistin'in sadece Filistin topraklarının sakinleri için değil aynı zamanda Filistinli-olmayanlar için de bir etik-politik tahayyül sunup sunamayacağına dair ilgi uyandırmaktadır.

Judith Butler'ın *Parting Ways*'te tartışmaya açtığı hususlar işaret ettiğimiz tahayyül için yol gösterici olabilir. Çalışmada, Edward Said ile birlikte yeniden gündeme gelen ve Butler'i de yeniden düşünmeye teşvik eden iki husus vardır (Said, 2017): İlki, son iki yüzyıldır sadece Avrupa ve Avrupa'dan sürgün ile birlikte düşünülen Yahudiliğin, Mısır ve Arap kaynağına dair hatırlatma; ikincisi, tarihleri boyunca yerlerinden edilen Yahudilerin yerlerinden edilme tecrübeleri ile yine yerlerinden edilen Filistinlileri birlikte düşünmenin onarıcılığıdır (Butler, 2012). Butler, Said'in vurgularını önemli bulmakla birlikte söz konusu analogiyi, hem bir grubun felaketini anlamının tek yolunun diğerinin felaketiyle birlikte düşünmekte içkin olan indirgemecilik tehlikesi hem de Yahudi olup Yahudiliğini, Filistinli olup etnik ve dini kimliklerini üstlenmeyenleri kapsamaması nedeniyle sınırlı bulur (Butler, 2012). Butler'ın çok kültürlülüğün ve evrenselliğin koşulunu bir grubun dışındaki ötekinde değil bizzat içinde olup öyle-olmayanda arayan “içkin evrensellik” diyebileceğimiz önerisi, konumuzu bütünlüklü düşünmek açısından yol gösterici niteliktedir (çok kültürlülük ve evrensellik

tartışması ile Butler'in pozisyonuna dair Badiou ve Zizek'in yaklaşımıyla karşılaştıran çalışma için bkz. Ruti, 2015). Butler'in grubun içindeki ötekinin hesaba katılması gerektiğine dair vurguyla savunduğu çok kültürlülük ve evrensellik talebinin, grubun dışındaki ötekinin de yüzünü içeriye dönmesiyle tamamlanabileceğini düşünüyoruz. İsrail ve Filistin arasındaki çatışma ve savaş sadece Yahudileri ve Filistinlileri değil, Yahudi-olmayan ve Filistinli-olmayan öteki olarak bizleri de ilgilendirmektedir. Sadece filyatta ve dayanışma açısından değil kavramlarımızda ve söylemlerimizde yaşanan ya da yaşanması gereken değişim ve dönüşüm açısından yüzümüzü çatışmaya ve felakete dönmemiz gerekiyor. Çünkü bir felaketi anlamak için sadece benzer felaketi yaşayan ötekine değil henüz o felaketi yaşamamış olan ötekine de ihtiyaç vardır. Aksi takdirde benzeri bir çatışma ve savaşın tarafları olmayan ötekiler için felaket, kendi başlarına gelene kadar sadece etik sorumluluk olarak kalacak ve ancak kendileri yaşadığında politik bir anlam kazanacaktır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi geçtiğimiz yüzyılda "Yahudi sorunu" adlandırmasına dair soruşturmanın politik düşünceye ve politik felsefeye açtığı imkanlar gibi bugün de "Filistin sorunu"na dair her bir soruşturma bizlere yeni imkanlar açacaktır. "Yahudi sorunu" adlandırmasında Bauer ve Marx'ın dikkat çektiği ekonomi-politik tehlikelere, Arendt ve Badiou'nun ötekini kapsayamamasına dair sınırlılıklarına işaret etmeleri nasıl ki ulus-devlet konseptinin sonuçlarını teşhir ettiyse "Filistin sorunu" adlandırması da felsefi bir tartışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüz filozoflarının son dönemde yürüttüğü tartışmalardaki gerilim noktaları bölgesel ve dini bir sorun olarak sabitlenmeye çalışılan Filistin sorununun da yeni imkanlar sunma kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir. 7 Ekim 2023'ten bu yana filozoflarca yürütülen tartışmalar süreçle kendi bağlamlarını oluşturacak problematikler de yaratacaktır. Bu çalışmada işaret etmeye çalıştığımız üzere bunun bir yolu Filistin sorununu sadece Avrupa'da açığa çıkan Yahudi sorununun bir uzantısı olarak görmemek, diğer yolu ise bireysel mülksüzleşme bahsine hapsedilmesine direnmektir. Böylece "Filistin sorunu" adlandırması yerini "sorun" olarak adlandırılmayan ve bizleri de ilgilendiren kapsayıcı bir etik-politik tahayyüle bırakabilecektir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Çalışma tek yazarlı olup yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır.

Kaynaklar

Arendt, H. (2014a). *Totalitarizmin kaynakları 1: antisemitizm*. İstanbul: İletişim Yayınları

Arendt, H. (2014b). *Totalitarizmin kaynakları 2: emperyalizm*. İstanbul: İletişim Yayınları

Badiou, A. (2013). *Etik*. İstanbul: Metis Yayınları

Badiou, A. (2015). *Circonstances 3: portées du mot "Juif"*, France: Editions Léo Scheer

Badiou, A. *The uses of the word "Jew"*: <https://www.lacan.com/badword.htm>

Badiou, A. Hazan, E. Zizek, S. (2014). *Anti-semitizm üzerine*. İstanbul: Encore Yayınları

Bauer, Bruno. (1843). *Die Judenfrage*

Benhabib, Ş. *An open letter to my friends who signed "philosophy for Palestine"* Retrieved from <https://medium.com/amor-mundi/an-open-letter-to-my-friends-who-signed-philosophy-for-palestine-0440ebd665d8> in 15.11.2023.

- Butler, J. (2023). *The compass of mourning*. Retrieved from <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v45/n20/judith-butler/the-compass-of-mourning> in 15.11.2023.
- Butler, J. (2012). *Parting ways: Jewishness and the critique of Zionism*. New York: Columbia University Press
- Giambattista, V. (2007). *Yeni bilim*. Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Habermas, J. *Principles of solidarity. a statement* (“Grundsätze der solidarität. eine stellungnahme”). Retrieved from <https://www.normativeorders.net/2023/grundsätze-der-solidarität/> in 20.10.2023.
- Hollstein, W. (1975). *Filistin sorunu*. Yücel Yayınları
- Keleşoğlu, Erhan. (2014). *İsrail yurttaşı filistinliler: yurttaşlık, kimlik, siyaset*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Marx, K. (1997). *Yahudi sorunu*. Ankara: Sol Yayınları
- Pappe, I. (2007). *Modern Filistin tarihi*. Ankara: Phoenix Yayınevi
- Rancière, J. (2005). *Uyuşmazlık: politika ve felsefe*. İzmir: Ara-lık Yayınları
- Ruti, Mari. (2015). “The posthumanist quest for the universal: Butler, Badiou, Žižek.” *Angelaki: Journal of Theoretical Humanities* Vol.20, 193–210. <https://doi.org/10.1080/0969725X.2015.1096646>.
- Said, E. (2017). *Freud ve Avrupalı olmayan*. İstanbul: Alfa Yayınları
- Said, E. (2009). *Kültür ve direniş*. İstanbul: Agora Kitaplığı
- Solak, G. C. (2024). “Filistin-İsrail sorununda paradigma değişikliği: aparteid, uzatılmış yasa dışı işgal ve self-Determinasyon”, *Filistin Araştırmaları Dergisi No:15*, 195-236. <https://doi.org/10.34230/fiad.1461676>.
- Zizek, S. (2024). *Canceling Palestine*. Retrieved from <https://www.project-syndicate.org/commentary/germany-cancels-palestine-congress-confirms-dangerous-double-standard-by-slavoj-zizek-2024-04> in 20.11.2023.
- Zizek, S. (2023). *The real dividing line in Israil-Palestine*. Retrieved from <https://www.project-syndicate.org/commentary/israel-palestine-hamas-and-hardliners-against-peace-by-slavoj-zizek-2023-10> in 20.10.2023.
- Philosophy for Palestine*. (2023). Retrieved from <https://sites.google.com/view/philosophyforpalestine/home> in 20.11.2023.
- A response to “Principles of solidarity. a statement”*. (2023). Retrieved from <https://publicseminar.org/2023/11/a-response-to-principles-of-solidarity-a-statement/> in 20.11.2023.

Extended Abstract

The Israeli-Palestinian war, which resurfaced on October 7, 2023, has reignited discussions in international law, political science, and international relations, while also introducing new dimensions to philosophical debates concerning the conflict. Philosophers and political theorists have critically reassessed the conceptual frameworks that structure contemporary discourse on Israel-Palestine, particularly the issue of renaming. This paper investigates the problem of renaming at the heart of these discussions, particularly by analyzing the designation of the "Palestinian Question" in relation to the historical "Jewish Question." By tracing the intellectual lineage of these terms and examining the limits imposed by their contextual history, this study argues that the saturation point of these categories has been reached, necessitating a fundamental rethinking of the terminology. The misinterpretation of the Palestinian issue as merely an extension of the European Jewish question or as an isolated case of individual dispossession risks framing Zionism solely as a threat to Palestinians, reinforcing the false assumption that the conflict exists solely between Israel and Palestine. Instead, this study proposes a broader perspective that situates Zionism and Palestinian resistance within the political imagination of the contemporary era.

Introduction

Since the resurgence of violence on October 7, 2023, intellectual and academic discussions surrounding the Israel-Palestine conflict have taken various forms, from open letters and petitions to philosophical analyses. Slavoj Žižek was among the first philosophers to respond with his article, *The Real Dividing Line in Israel-Palestine* (October 13, 2023). Žižek compared Hamas' actions with Netanyahu's policies, emphasizing that radicalism on both sides must be condemned while critiquing the cycle of externalizing an enemy to justify violence. However, his initial analysis did not adequately question why critiques of Israel's policies were permitted while discussions on Palestinian resistance were immediately labeled as radical. Similarly, Judith Butler's *The Compass of Mourning* (October 19, 2023) questioned whose suffering was deemed grievable and how moral discourse had been reduced to mere condemnation rather than fostering political and ethical reflection. Butler emphasized that any discussion of Israel's military occupation was obstructed by efforts to prevent critical engagement with the concepts of colonialism and apartheid.

Subsequently, collective statements and open letters emerged, including *Philosophy for Palestine* (November 1, 2023), co-signed by Butler and Étienne Balibar, which framed Israeli actions as part of an apartheid system and called for global academic and cultural boycott movements. Similarly, the *Principles of Solidarity* statement (November 13, 2023), attributed primarily to Jürgen Habermas, emphasized Germany's moral obligation toward Jewish life and Israel's existence. This was in turn critiqued by Nancy Fraser and Peter Osborne in *A Response to 'Principles of Solidarity'* (November 22, 2023), which highlighted how the commitment to human dignity should not be limited to Israel but should extend to Palestinians as well.

These intellectual exchanges illustrate that philosophical discourse on the Israeli-Palestinian conflict is largely shaped by the issue of renaming. The question of how to name and frame the conflict remains deeply contested. This study aims to expose how the renaming of the "Jewish Question" and the "Palestinian Question" shapes political discourse, influencing both conceptual and material realities.

Method

This study employs a philosophical analysis of political renaming by tracing the intellectual history of the "Jewish Question" and its implications for the "Palestinian Question." The works of Bruno Bauer, Karl Marx, and Hannah Arendt serve as key references in contextualizing how political issues are framed through renaming. By engaging with contemporary debates from Alain Badiou,

Judith Butler, and Slavoj Žižek, the paper argues that renaming itself is a site of contestation that shapes political possibilities.

The Jewish Question: Historical Context and Limits

The term "Jewish Question" was first introduced by Bruno Bauer in *The Jewish Question* (1843), where he critiqued Jewish demands for emancipation, arguing that religious identity was an obstacle to true political freedom. Karl Marx's response in *On the Jewish Question* (1844) shifted the focus from religious identity to economic structures, arguing that true emancipation required a transformation of the socio-political order rather than merely granting rights within existing frameworks.

Hannah Arendt later reframed the Jewish Question by linking it to European nationalism and the exclusion of minorities. She argued that Jews, as a stateless minority, were positioned as outsiders in European nation-states, leading to their systematic marginalization. Arendt contended that Zionism emerged as a reaction to this exclusion, attempting to resolve Jewish statelessness through the creation of Israel. However, in doing so, Zionism reproduced the exclusionary logic of nationalism by displacing Palestinians. Badiou further develops this critique, arguing that after the Holocaust, the "Jewish name" became inseparable from the legitimacy of the Israeli state, making any critique of Israel susceptible to accusations of antisemitism. This rhetorical structure, he argues, obscures the colonial and apartheid dimensions of Zionism, reducing all opposition to Israel as an existential threat to Jews.

The Palestinian Question: A New Conceptual Framework

The "Palestinian Question" has historically been framed as a territorial dispute or a humanitarian crisis. However, the issue extends beyond land dispossession, encompassing political sovereignty, identity, and resistance to settler-colonialism. Just as the Jewish Question was shaped by European nation-state formations, the Palestinian Question is shaped by contemporary struggles over statehood, self-determination, and human rights.

Drawing from legal and political philosophy, this paper critiques the renaming of the Palestinian struggle as a "problem" rather than as an active resistance movement. The designation of the issue as a "question" implies an existing framework within which solutions must be sought, yet this very framework often limits what can be conceived as a legitimate solution. The labeling of Palestinian resistance as "terrorism" rather than as part of a broader struggle for self-determination is one example of how renaming shapes political realities.

Conclusion: Rethinking Renaming and Political Possibilities

Both the Jewish Question and the Palestinian Question demonstrate how political discourse is shaped by historical and ideological contexts. The transformation of Jewish statelessness into the foundation of Israeli statehood and the continued displacement of Palestinians illustrate the paradox of these terminological frameworks. The saturation of the "Jewish Question" as a justification for Zionist expansionism and the framing of the "Palestinian Question" as a humanitarian crisis rather than a political struggle reveal the limitations of these categories.

As Badiou argues, overcoming the perpetual war in the Middle East requires moving beyond Holocaust memory as the foundational justification for Israeli actions. Similarly, the Palestinian struggle must be conceptualized not as a regional or religious issue but as a broader ethical-political concern. Judith Butler's call for "radical cohabitation" offers one possible direction, emphasizing coexistence beyond national and religious boundaries.

Ultimately, this study argues that challenging the inherited renaming of the conflict is not merely a linguistic exercise but a necessary step toward rethinking political possibilities. The question remains: can we move beyond fixed categories and develop new conceptual frameworks that reflect

the complexities of contemporary struggles for justice? If political philosophy fails to interrogate the conceptual limits imposed by historical renaming, it risks reinforcing the very structures of oppression it seeks to critique. A genuine rethinking of the Israeli-Palestinian conflict requires not only new terminology but also a radical reconsideration of the political realities that sustain it.